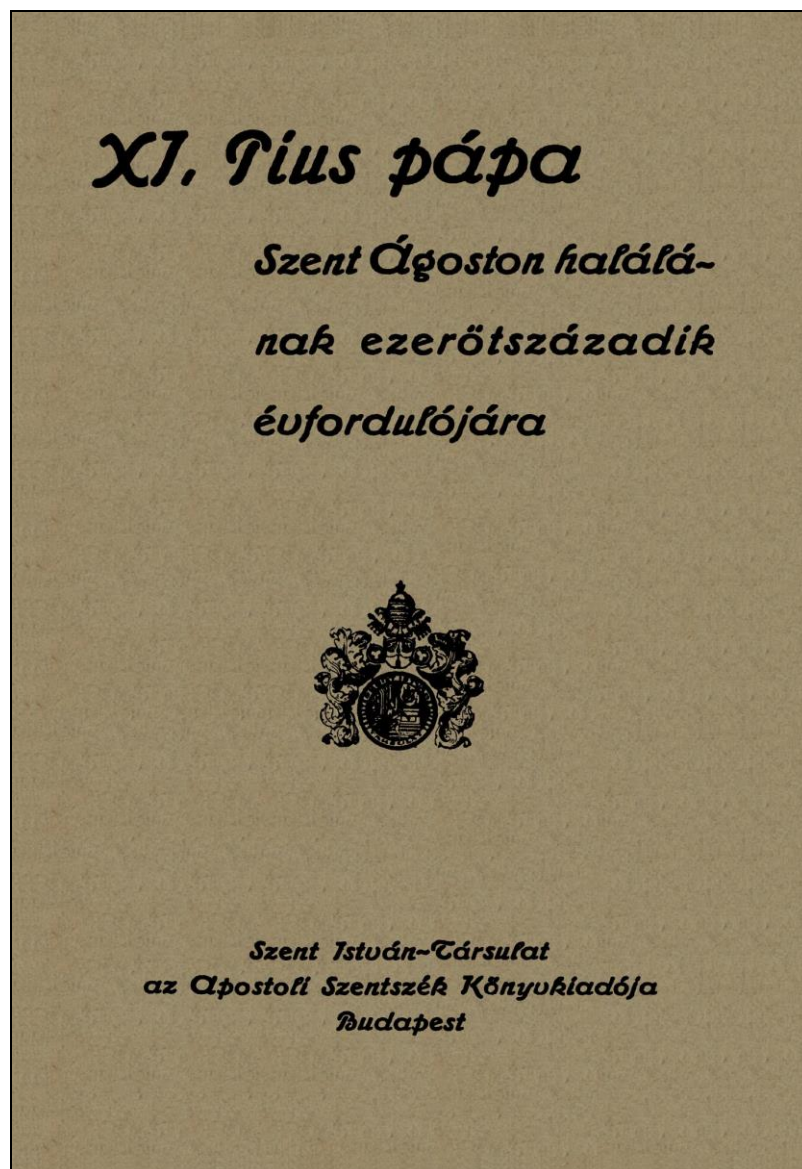

**XI. Pius pápa
Ad salutem kezdetű apostoli körlevele
Szent Ágoston halálának
ezerötszázadik évfordulójára**

Ez a mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyar nyelvű keresztény irodalom tárháza – állományának része.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

XI. Pius pápa
Ad salutem kezdetű apostoli körlevele
Szent Ágoston halálának ezerötszázadik évfordulójára

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet elektronikus változata. A füzet a Szent István Társulat kiadásában, Budapesten jelent meg é. n. (1930-ban).

Tartalomjegyzék

Impresszum.....	2
Tartalomjegyzék	3
Bevezetés.....	4
A római pápák magasztaló nyilatkozatai.....	4
Ágoston visszatérése az egyházba	5
A legnagyobb tanítómester.....	7
I. Ágoston tanítása.....	8
A teremtmények végső célja.....	8
Az egyház tekintélye	8
A történelem tanúsága	9
Róma az egyházi tekintély központja.....	10
Az Isten megismerése.....	11
A Szentháromság titka.....	12
Krisztus istensége és embersége	13
Az isteni Gondviselés a világtörténelemben.....	13
A fejedelmek hivatása	14
Egyház és állam	15
Természet és kegyelem.....	16
Az imádság ereje	18
II. Szent Ágoston példaadása.....	19
Szeretete Isten iránt	19
Alázatos a dicsőségben.....	20
Lelkipásztori buzgósága	20
Szerzetek törvényhozója.....	22
A Szentatya óhajai	24

Bevezetés

Tisztelendő Testvérek!
Üdvöt és apostoli áldást.

Ha nem volna az egyház természetének és a szükségességnek követelménye, s nem támaszkodhatnék az isteni Alapítónak a Szentírásban olvasható ígéretere: már az egyház történetének évkönyveiből is túlradó fénnel kitűnnék, hogy az Úr Jézus Krisztus az emberiség üdvére isteni bölcsességgel alapított egyházában mindig jelen volt és a jövőben is jelen lesz. Mert az egyházat a tévedések mótelye soha be nem mocskolhatta, bármily nagyszámú fiainak elszakadása meg nem ingathatta s a gonosz embereknek legkegyetlenebb üldözései sem tudták soha annyira megtörni, hogy mindannyiszor friss erőben újra föl ne viruljon.

Az Úr ugyan nem mindig azonos módon s nem ugyanazon az úton gondoskodott minden időkre szóló alapításának fenntartásáról és további elterjesztéséről, de minden korban támasztott kiváló férfiakat, akik szellemi tehetségükkel és a kor szükségleteinek megfelelő működésükkel elérték, hogy a keresztény hívők újra és újra örömmel láthatták a *sötétség hatalmának* megfékezését és legyőzését. Az isteni Gondviselésnek ilyen, másoknál sokkal kiválóbb választottja volt *tagaste-i Ágoston*, aki már kortársainak szemében a tartóra tett gyertyának világossága, az összes eretnekségek legyőzője és az örök üdvösségre vezérlő kalauz volt, a keresztényeket a századok folyamán tovább tanította és erősítette, s még a mi korunkban is elősegíti a hit igazságának ragyogását és az istenszeretet lángjának égését. Sőt tapasztalati tény, hogy Ágoston művei, éppen mert annyira főségesek és gyönyörködtetőek, sok olyan embert is megragadnak, akik más hiten vannak vagy egészen hitetlenek.

Ugyanazért a folyó évben, amelyre a nagy püspök és egyházdoktor boldog halálának ezeröttszázadik évfordulója esik, az ő emlékének megülésére a keresztények az egész világon serényen készülnek s a csodálat és a kegyelet magasztos megnyilvánulásai részint már megjelentek, részint a jövőben várhatók. Apostoli tisztünk kötelességét teljesítjük és szívünk parancsának örömmel engedünk, midőn az általános méltatásban Mi is részt veszünk és figyelmeztetünk titeket – Tisztelendő Testvérek – valamint a gondjaitokra bízott papságot és népet, hogy Velünk együtt hálát adjatok a mennyei Atyának, amiért olyan kivételes jótéteményekben részesítette egyházát Ágoston által, aki a neki jutott gazdag isteni kegyelmeket kiváló módon fölhasználta a maga javára és értékesítette az összes katolikusok számára. Nem annyira a férfiúval kell dicsekednünk, aki csodálatos módon csatlakozott Krisztus testéhez, s akinél nagyobbat és kiválóbbat a történelem ítélete szerint alig szültek a múlt századok, hanem inkább a tanítását kell elsajátítanunk és magunkba szívunk, valamint szent életének példáját követnünk.

A római pápák magasztaló nyilatkozatai

Ágoston dicsérete soha nem némult el az egyházban, még a római pápák részéről sem. A szent püspököt még életében kedves barátjaként üdvözölte I. Ince pápa,¹ s magasztalta azt a levelet, amelyet tőle és négy püspöktestvérétől kapott, mint „hittel teljes és a katolikus vallás üde életerejétől duzzadó levelet”.² Ágostonat kevéssel a halála után I. Celestin pápa ezekkel a magasztos szavakkal védi ellenfeleivel szemben: „A szent emlékü Ágostonnal élete és nagy érdemei miatt mindig lelki közösségben élünk. Soha még a gyanúnak árnyéka sem érte őt.

¹ Innocentius Aurelio et Augustino episcopis: epist. 184. inter augustinianas.

² Innocentius Aurelio, Aypio, Augustino, Evodio et Possidio episcopis: epist. 183. n. 1. inter augustinianas.

Mint jól emlékszünk, akkora volt a tudománya, hogy elődeim is mindig a legjobb mesterek közé sorozták. Általában valamennyien jól éreztek felőle, mert mindenki szerette és tisztelte”.³ I. Gelasius Jeromost és Ágostont „az egyháztanítók fényszóróinak” mondta.⁴ Hormisdas a tőle tanácsot kérő Possessor püspöknek ezt a fontos választ adta: „Hogy a római, azaz a katolikus egyház a szabadakaratról és az isteni kegyelemről mit tart és mit tanít, az ugyan Szent Ágostonnak különféle irataiból, különösen a Hiláriushoz és a Prosperhez címzett irataiból is megismerhető, de róla az egyház okmánytáraiban is világos kifejtések találhatók”.⁵ Hasonló tanúságot tesz mellette II. János, az eretnekek ellen Ágoston műveire hivatkozva: „kinek tanítását elődeim döntései alapján követi és tartja a római Egyház.”⁶ S vajon ki ne tudná, hogy az Ágoston halálához közel eső időkben a római pápák, mint például Nagy Leó és Nagy Gergely, milyen alaposan járatosak voltak az ő tanaiban? Gergely, aki önmagáról igen szerényen, Ágostonról pedig nagy tisztelettel gondolkozott, azt írta Incének, Afrika helytartójának: „Ha ízletes étellel akartok táplálkozni, Szent Ágostonnak – a ti földiteknek – műveit olvassátok, s az ő tiszta búzalisztje helyett az én korpámat ne keressétek”.⁷ Köztudomású, hogy I. Adorján gyakran idézte Ágoston egyes helyeit, akit „*kiváló doktornak*” nevezett.⁸ Szintúgy ismeretes, hogy VIII. Kelemen nehéz vitatételek megoldásánál és VI. Pius az „*Auctorem fidei*” kezdetű apostoli rendeletben az elítélt pistojai zsinat kétértelmű tételeinek leleplezésénél Ágoston tekintélyére hivatkoztak és támaszkodtak. Azonfelül is a hippói püspök becsületére válik, hogy a zsinatokban többször az ő szavait használták a katolikus hitigazságok megfogalmazásánál a törvényesen egybegyűlt atyák. Elég csak a második orangei és a trienti zsinatot fölemlíteni. S hogy saját ifjúságunk éveire is rátérjünk, jól esik ideiktatni és lelki gyönyörűséggel mérlegelni azokat a szavakat, amelyekkel halhatatlan emlékű elődünk, XIII. Leó, a korábbi mesterek fölemlítése után Szent Ágostonnak a keresztény bölcséletet fejlesztő munkáját dicsérte: „De valamennyi elől elragadta a pálmát Ágoston, a szédítő tehetség, a szent és a világi tudományok teljes tárháza, aki korának minden tévedése ellen hevesen küzdött mélyeséges hittel és nem kevésbé mély tudással. Vajon a bölcséletnek melyik tételét nem érintette, sőt melyiket nem kutatta át tüzetesen, midőn a hitnek legmélyebb titkait a hívőknek magyarázta vagy az ellenfelek támadásai ellen védelmezte; midőn az Akadémia és a manicheusok elméleteit halomra döntve, az emberi tudás alapjait és valóságosságát oltalmazta, midőn az emberiséget sújtó rossznak természetét, eredetét és okait kutatta?”⁹

Mégis mielőtt tárgyunk részletes kifejtésébe kezdünk, mindenkit figyelmeztetni óhajtunk, hogy az áradozó dicséreteket, amelyekkel a régi írók Ágostont illetik, helyesen kell értelmezni, tudniillik nem úgy, mint egyes nem katolikus gondolkodók hiszik, hogy Ágoston tekintélyét a tanító egyház legfőbb tekintélye elé kell helyezni.

Ágoston visszatérése az egyházba

Ó milyen „*csodálatos az Isten az ő szentjeiben!*”¹⁰ Ágoston az Isten irgalmasságát övele hálás és szerető lelkének rejtekéből kölcsönzött szavakkal hirdette és hangosan magasztalta. Hiszen benne Szent Mónika a gondviselő Isten jóvoltából már gyermekkorában annyira

³ Coelestinus Venerio, Marino, Leontio, Auxonio, Arcadio, Filtaneo et caeteris Galliarum episcopis: epist. 21, c. 2., n. 3.

⁴ Gelasius universis episcopis per Picenum, circa fin.

⁵ Hormisdas, epist. 70. ad Possessorem episcopum.

⁶ Johannes II. epist. olim 3. ad quosdam Senatores.

⁷ Regestrum epistolarum, lib. X. epist. 37. ad Innocentium Africae praefectum.

⁸ Hadrianus I. epist. 83. episcopis per universam Spaniam commorantibus; cf. epist. ad Carolum regem de imaginibus, passim.

⁹ Encycl. Aeterni Patris.

¹⁰ Zsolt 67,36.

fölgyújtotta a szeretetet Krisztus iránt, hogy Ágoston később elmondhatta: „Mert ezt a nevet, Uram, Üdvözítőm nevét, a te Fiad nevét, könyörülő jóságodból zsenge szívem az anyatejjel szívta magába és mélyen rejtve őrizte. Amiből ez a név hiányzott, akármilyen irodalmi értékű, gondos és igaz volt is egyébként, nem tudott engem egészen lekötni”.¹¹ Mikor ifjúkorában anyjától távol pogány mestereket hallgatott, az Úr azért engedte meg, hogy gyermekkori jámborságában ellanyhulva, a test ösztöneinek boldogtalan szolgaságába és a manicheusok hálójába kerüljön, hogy a malaszt kiszemelt tanítómestere tapasztalatból megtanulja és az utókorra áthagyományozza, mennyire gyöngye és törekeny a legnemesebb lélek is, ha a keresztény nevelés oltalma és az állandó imádság az erények útján meg nem szilárdítja, különösen az ifjúkorban, mikor az ész fogékonyabb a tévelyek iránt és erőtelen velük szemben, viszont a lelket könnyen megrázza az érzékiség vihara. Megengedte az Isten azért is, hogy Ágoston maga átélje azok nyomorúságát, akik a teremtményekkel akarnak teltekezni és kielégülni. Később bevallja ezt szentünk az Isten előtt: „Nyomon kísért engem irgalmas haragod s tilos örömeimet keserűségekkel zavartad, hogy rávezess a tiszta öröm keresésére s megértesd velem, hogy azt sehol másban meg nem találom, csak tebenned”.¹² És hogyan is hagyhatta volna Ágostont magára a mennyei Atya, akit sírással és imádsággal ostromolt Mónika, azoknak a családanyáknak mintaképe, akik gyöngédséggel és szelídséggel, az irgalmas Isten állandó megkérlelésével végre mégis elérik, hogy gyermekeiket a jó útra visszaterelik? Nem volt lehetséges, hogy annyi könnyek gyermeke elveszen.¹³ Szentünk maga írja: „S amit a könyveimben a megtérésemről mondtam – az Isten térített vissza arra a vallásra, amelyet szerencsétlen és harsogó bőbeszédűséggel pusztítottam – nemde emlékeztek, úgy adtam elő, hogy bebizonyítsam, hogy az Isten anyám szerető és mindennapi könnyei miatt mentett meg a pusztulástól?”¹⁴ Ágoston kezdett a manicheusok eretnekségétől lassan elhidegülni s mintegy Isten sugallatára és hívására Milánóba Ambrus püspökhöz vonzódni. Az Úr „gyöngéd és irgalmas kézzel lassan megérintve és alakítva a szívét”¹⁵ Ambrus tudós beszédeinek hatása alatt odáig vezette, hogy már hitt a katolikus egyházban és a Szentírásban. Akkor Mónika fia a kétségekből és a bűnök izgalmából ugyan még ki nem szabadult, de arról már szilárdan meggyőződött, hogy az isteni Gondviselés intézkedése folytán az üdvösség útja másutt nem található, mint az Úr Krisztusban és a Szentírásban, amelynek igazsága mellett egyedül a katolikus egyház tekintélye kezekedik.¹⁶ Ó de mennyire nehéz és fáradságos az igaz útról régen letévedt embernek teljes megtérése! Szíve vágyainak és szenvedélyeinek még rabja volt. Hiányzott az erő azok megfékezésére. S a platonikusok tanából az Istenről és a teremtményekről annyira nem tudott elegendő erőt meríteni, hogy nyomorúságát inkább újabb bajjal tetézte volna, tudniillik a kevélységgel, ha Szent Pál apostolnak leveleiből végre meg nem tanulta volna, hogy aki igaz keresztény életet akar élni, annak az alázatosság alapjára és az isteni malaszt segítségére kell támaszkodnia. S most elmondjuk, aminek elbeszélésénél a könnyeket visszafojtani nem lehet. Ágoston bánatot érzett előéletének bűnei fölött s megindult számtalan hívőnek példáján, akik mindenüket elhagyták, hogy „*az egy szükségeset*” elnyerjék s végül megadta magát az irgalmas Istennek, aki őt gyöngéden üldözte, akkor, amikor imádság közben hirtelen megütötte fülét a hang: „*vedd és olvasd*”. Fölnyitotta a közelében fekvő könyvet, Szent Pál apostol leveleit, s amíg lelkét az égi kegyelem árama hathatósan átjárta, tekintete arra a helyre esett: „Nem tobzódásokban és részegeskedésekben, nem ágyasházakban

¹¹ Confess. lib. 3. c. 4. n. 8.

¹² Confess. lib. 2, c. 2, n. 4.

¹³ Confess. lib. 3, c. 12, n. 21.

¹⁴ De dono perseverantiae c. 20, n. 53.

¹⁵ Confess. lib. 6, c. 5, n. 7.

¹⁶ Confess. lib. 7, c. 7, n. 11.

és szemtelenségekben, nem versengésben és irigykedésben, hanem – öltözzetek az Úr Jézus Krisztusba és a testet ne ápoljátok a kívánságok szerint”.¹⁷

Ettől a pillanattól egészen haláláig Ágoston tökéletesen az Istennek szentelte magát.

A legnagyobb tanítómester

Nemsokára meglátzott, mekkora és milyen nagy tettekre „*kiválasztott edényt*” szerzett az Úr Ágostonban. Miután pappá szenteltetett, majd hippói püspök lett, nemcsak a keresztény Afrikában, hanem az egyetemes egyházban meghordozta gazdag tudományának világító fáklyáját és elszórta apostoli buzgóságának jótéteményeit. Átémélkedte a Szentírást, sokat és gyakran imádkozott az Úrhoz, – imádságos szava és tüze most is visszhangzik könyveiben – az általa alázatosan tisztelt korábbi egyházatyák és doktorok műveit tüzetesen áttanulmányozta, hogy az Istentől kinyilatkoztatott igazságokat minél alaposabban megvizsgálja és megértse. Bár fiatalabb azoknál a szent férfiaknál, akik a katolikus egyház egére mint ragyogó csillagok fölkeltek, mint például római Kelemen, Irén, Hilár és Athanáz, Ciprián és Ambrus, Vazul, Nazianzi Gergely és Aranyszájú János; bár kortársa Jeromosnak, mégis magához ragadta az emberiség legteljesebb csodálatát tanainak finom éle és komoly súlya, valamint bámulatos bölcsessége miatt, amely egy félszázad kemény munkájában készült és megjelent művein előmlik.

Ha nehéz is terjedelmes sok írását átkutatni, amelyek a szent hittudományok minden ágazatát, a Szentírást és az erkölctant egyaránt felölelik, s majdnem lehetetlenné teszik a magyarázóknak, hogy összes műveit összefoglalják, mégis tanulmányainak bőséges kincstárából miért ne ragadnék ki néhány olyan tanát, amely korunkra leginkább alkalmazható és a keresztény társadalomnak hasznára válhatik?

¹⁷ Confess. lib. 8. cap. 12. n. 29.

I. Ágoston tanítása

A teremtmények végső célja

Ágoston kiváló buzgósággal mindenekelőtt azon fáradozott, hogy az emberek megtanulják és megingathatatlan tudattá érleljék a nekik kitűzött végső célt és a valódi boldogsághoz vezető egyetlen utat. S kérjük, akadhat-e olyan könnyelmű és fölületes ember, aki meghatódottság nélkül hallaná az élet élvezeteiben megfürdött és az élet minden örömeinek megszerzésére kiváló tehetségekkel fölrüházott férfiúnak ezt a vallomását Istenről: „*Magad számára alkottál minket s nyugtalan a mi szívünk, amíg meg nem nyugszik Tebenned*”.¹⁸

Ezek a szavak minden bölcsesség rövid foglalatát adják s találóan kifejezik úgy az Istennek szeretetét irántunk, mint az embernek a méltóságát és azoknak az embereknek szánalmas állapotát, akik a Teremtőtől távol élnek. Különösen a mi korunk számára tanulságosak, amikor a teremtmények titokzatos természete napról-napra világosabban föltárul előttünk s az emberi ész azoknak csodálatos erejét hatalmába keríti s az élet kényelmére, örömeire és gyönyörűségére kihasználja. Mert manapság, amidőn az emberi szellem alkotásai és az ipar termékei szédületesen szaporodnak és a világ minden részébe hihetetlen gyorsasággal eljutnak, a mi lelkünk nagyon is könnyen beletemetkezik a teremtményekbe, a Teremtőről megfeledkezik, az örökkévalók elhanyagolásával a mulandókat keresi s úgy a magánjólét, mint a közjó végtelen kárára, a saját vesztére fordítja azokat a javakat, amelyeket a jóságos Istentől azzal a céllal kapott, hogy Krisztus országát elterjessze és saját üdvösségét előmozdítsa.

Ne engedjük, hogy a mai kultúrában és civilizációban teljesen fölszívódjunk, amely tisztán a testet és az érzékiséget szolgálja. Azért kutassuk és tanulmányozzuk a keresztény bölcsélet elveit, amelyeket a hippói püspök előadott és kifejtett: „Isten, a természet bölcs alkotója és igazságos kormányzója, aki a teremtett lények királyává a halandó embert tette, adott az embernek bizonyos életjavakat, azaz a mulandó élethez szabott ideiglenes boldogságot az emberi egészségben, épségben és a társulásban s megadta a boldogság megvédésére és visszaszerzésére szükséges jókat, amilyenek például a leginkább érzékeink alá esők: a világosság, az éjjel, a levegő a lélegzéshez, az ivóvíz s minden, ami a test táplálására, ruházására, gondozására és szépítésére alkalmas. Mindezt azzal az igazságos kikötéssel adta, hogy akik az ideiglenes boldogságot szolgáló mulandó javakkal helyesen élnek, magasabb és magasabb javakat kapnak, tudniillik a halhatatlanság örök boldogságát s a neki megfelelő dicsőséget és méltóságot az örök életben, hogy az Istenben gyönyörködhessenek és az Istenben a felebarátjuknak örvendhessenek; viszont akik az ideiglenes javakkal visszaélnek, az örökkévalókat nem kapják s az ideigleneseket is elveszítik.”¹⁹

Az egyház tekintélye

Szentünk az ember kitűzött végcéljáról beszélve siet hozzátenni, hogy akik azt elérni akarják, hasztalan erőfeszítést tesznek, ha a katolikus egyháznak magukat alá nem vetik és neki alázatosan nem engedelmeskednek, mert csak az egyháznak van meg az Istentől az ereje, hogy a léleknek a világosságot és az erőt kölcsönözze, amelyek nélkül az ember szükségképpen letér a helyes útról és az enyészet örvényébe rohan. Az Úristen végtelen jóságánál fogva nem tűrhette, hogy az emberek tapogatózva és vakon keressék őt, ahogy keressék az Istent, ha talán

¹⁸ Confess. lib. 1, c. 1. n. 1.

¹⁹ De civitate Dei, lib. 19, c. 13, n. 2.

tapasztalás által megtalálnák őt.”²⁰ Hanem a tudatlanság sötétségét eloszlatva, önmagát a kinyilatkoztatás útján megismertette s a tévelygőket bűnbánatra szólította. „A tudatlanság idejét elnézte ugyan az Isten, de most hirdeti az embereknek, hogy mindnyájan mindenütt bűnbánatot tartsanak.”²¹ A Szentírás szerzőit a Szentlelkével sugalmazta s a bibliát őrzés és hivatalos magyarázat céljából rábízta az egyszülött Fia által alapított egyházra, amely egyháznak isteni eredetét maga az alapító Jézus Krisztus kezdetől fogva csodákkal igazolta és bizonyította: „Az inaszakadtak meggyógyultak, a poklosok megtisztultak. A sántáknak a járást, a vakoknak a látást, a siketeknek a hallást visszaadta. Az egykorú emberek láthatták a víznek átváltozását borra, ötezer embernek kielégítését öt kenyérrel, a tengeren járást, a halottak föltámadását. Egyes csodák a testnek használtak nyilvánvaló jellel, mások a léleknek rejtettebb jellel, de valamennyien az embereknek használtak, mert a fölséges Úristen mellett tanúskodtak. Így vezette akkor az embereket magához az isteni tekintély”.²² Később a csodák ugyan ritkábbak lettek. De – kérjük – nem azért ritkultak-e, mert akkor az isteni tanúságtétel már a hitnek csodálatos elterjedéséből és az emberi társadalomnak a keresztény erkölcs hatása alatt megjavulásából is nyilvánvalóvá vált?

Szent Ágoston az ő barátját – Honorátust – az egyházba visszavezetni akarván, így ír hozzá: „Azt hiszed-e, olyan csekély haladása az emberiségnek, hogy már nemcsak néhány tudós vitatja, hanem a közönséges férfiak és nők műveletlen tömege a legtöbb és legkülönfélébb nemzeteknél nyíltan hiszi és vallja, hogy semmiféle földi lényt, sem a tüzet, sem egyéb, a testnek érzékei alá eső dolgot nem szabad Istennek tartani s az Istenhez csak az értelem útján lehet eljutni; hogy az önmegtágadást száraz kenyérig és vízig gyakorolják, még pedig nem egy-egy napig, hanem egymás után több napon át böjtöt tartanak; hogy a tisztaságot a házasságról és a gyermekáldásról lemondásig becsülik; a türelmet a keresztrefeszítés és a tűz kínjainak elviseléséig, a bőkezűséget egész vagyonoknak a szegények közt elosztásáig gyakorolják, s ennek a világnak megvetését egészen a halálnak megkívánásáig viszik? Megengedem, kevesen teszik ezt s még kevesebben teszik jól és okosan. De a nép helyesli, dicséri, pártolja és szereti ezt a hősiességet. S a nép vádolja önmagát a gyöngeségéért, ha nem elég erős hozzá. Pedig ez nagy haladása a léleknek az Isten felé és fölgyjúttja az erények szikráit. Ilyen eredményeket értelt az isteni Gondviselés a próféták jövendölései, az Úr Krisztus megtestesülése és tanítása, az apostolok missziós útjai, a vértanúk megcsúfoltatása, kínszenvedése, vérontása és halála által, valamint a szentek példás élete és a különböző alkalmakhoz szabott, ekkora eseményekhez és erényekhez méltó csodák által. Mikor tehát az Úristennek ilyen hatalmas segítségét, ekkora erkölcsi haladást és eredményeket látunk, miért vonakodnánk annak az egyháznak a kebelébe megtérni, amely az egész emberiség elismerése szerint *az Apostoli Szentszékből a püspökök törvényes utódlása folytán a tekintély oszlopát bírja*, amelyet hasztalan ugatnak meg a keresztény nép ítéletével, vagy a zsinatok határozatával, vagy nagyszerű csodákkal elítélt eretnokségek?”²³

A történelem tanúsága

Ágostonnak tanai a mai napig nemcsak nem vesztek semmit erejükből és súlyukból, hanem inkább megerősödtek hosszú tizenöt évszázad alatt, amelyek folyamán az Istennek egyháza, – bár számtalan csapás és dűlés érte, sok eretnokség és szakadás tépdeste, saját fiainak elpártolása és méltatlan élete keserítette s maga körül annyi emberi intézménynek elmúlását látta – épen és sértetlenül fennmaradt. Sőt az idők folyamán mindig ragyogóbban ékeskedett a

²⁰ ApCsel 17,27.

²¹ ApCsel 17,30.

²² De utilitate credendi, c. 16 n. 34.

²³ De utilitate credendi, c. 17. n. 35.

szentség és a jámborság tündöklő példaképeivel, a keresztény népekben élesztette és növelte a szeretet lángját, hittérítői és vértanúi segítségével új nemzeteket csatolt testéhez, amelyeknél a szüzesség kiváló megbecsülése, a papság és a püspökség méltóságának elismerése tért hódított és meggyökerezett. Azután az összes népeket a szeretetnek és az igazságosságnak neki sajátos szellemével úgy megtöltötte, hogy még az egyházzal nem törődő, vagy azt támadó emberek is tőle kölcsönzik a szavakat és hozzá igazodnak tetteikben. Azért a mi szentünk – miután a donatistákkal szemben, akik Krisztus igaz egyházát Afrika egyik sarkára akarták korlátozni, ellenvetésképpen az egyháznak az isteni kegyelem segítségére és erősítésére rászoruló összes embereket felölelő egyetemességét vagyis katolikus jellegét hangsúlyozta, – érvelését joggal ezekkel az ünnepies szavakkal zárta le: *Securus judicat orbis terrarum – a földkerekség fölényes nyugalommal alkotja meg ítéletét.*²⁴ E szavaknak olvasása nem régen annyira meghatotta egy híres és kiválóan nemes férfiúnak lelkét, hogy nem sokáig késlekedett a belépéssel Krisztus egyetlen aklába.²⁵

Róma az egyházi tekintély központja

Továbbá hangosan hirdette a mi szentünk, hogy az egyetemes egyháznak egysége és tanító hivatalának mentessége a tévedésektől nemcsak a láthatatlan fejtől – Jézus Krisztustól – származik, aki az égből „kormányozza testét”²⁶ és a tanító egyház által beszél,²⁷ hanem a földön látható fejtől is, a római püspöktől, aki törvényes utódlás jogán Szent Péter székén ül. Ugyanis Szent Péter utódainak sora „az a szikla, amelyen a pokol büszke kapui erőt nem vesznek”²⁸ s a mi megmaradásunkat az egyház kebelén teljesen igazolja „a püspökök törvényes egymásutánja egészen a mostani püspökig Péter apostoltól kezdve, akire az Úr föltámadása után bárányainak legeltetését bízta.”²⁹

Azért mikor Pelagius eretnek tanítása és annak követői a hívők lelkét és szívét cselled és csalárdsággal megzavarni igyekeztek, a milevei zsinat atyái – a zsinatot Ágoston kezdeményezésére és szellemi vezetése alatt tartották – a megtárgyalt kérdéseket és a kérdések megoldására hozott határozatokat I. Ince pápának bemutatták jóváhagyás végett. S Ince válaszában megdicsérte a püspököket vallásos buzgóságuk és a római pápához hűségük lelkületük miatt, mondván: „tudjátok, hogy az apostoli forrásból a világ minden részére válaszok mennek a kérdezősködőknek. S azt hiszem, különösen akkor, amikor hittételekről van szó, összes testvéreinknek és püspöktársainknak csakis Szent Péterhez, azaz saját méltóságuk és tisztük jogforrásához kell fordulniuk, amint most kedvességték tették, hogy módjában legyen az egész világ egyházainak egyaránt használni”.³⁰ S miután a római pápa döntése Pelagius és Cölestius ellen megérkezett, Ágoston egyik szentbeszédében ezeket a nevezetes szavakat mondta: „A kérdésben már két zsinatnak anyagát elküldték az Apostoli Szentszéknek. Onnan a válaszirat is megjött. A kérdés eldőlt, bárcsak a tévely is hamar véget érne!”³¹ Ezek a szavak kissé összevonva közmondásosokká váltak: *Roma locuta est, causa finita est* – Róma nyilatkozott, a kérdés eldőlt.

²⁴ Contra epist. Parmeniani, lib. 3. n. 24.

²⁵ H. Newman, Apologia, Edit. London. 1890. pp. 116–117.

²⁶ Enarrat. in ps. 56, n. 1.

²⁷ Uo.

²⁸ Psalmus contra partem Donati.

²⁹ Contra epist. Manichaei quam vocant fundamenti, c. 4. n. 5.

³⁰ Innocentius Silvano, Valentino et coeteris, qui in Milevitana synodo interfuerunt, epist. 182, n. 2. inter augustinianas.

³¹ Serm. 131. c. 10. n. 10.

Másutt Zozimus pápa döntését idézve, amely az összes vállfajú pelagiánusokat elítélte és elvetette, azt mondotta: „Az Apostoli Szentszék szavaiban kifejezésre jut az ősi, hagyományos, biztos és világos katolikus hit úgyannyira, hogy katolikus embernek nem szabad kételkedni benne”.³² Aki engedelmesen követi az egyházat, amely isteni jegyesétől az égi kegyelemnek kincstárát kapta, ahonnan leginkább a szentségek vétele által merítünk, az az irgalmas szamaritánus mintájára olajat és bort önt Ádám gyermekeinek sebeibe, hogy a bűnösöket bűneiktől megtisztítsa, a gyöngéket és erőtelenekeket erősítse, a jókat pedig tökéletesebb életre szoktassa. Meglehet ugyan, hogy Krisztusnak egyik-másik szolgája tisztében néha hanyagul járt el, de vajon azért Krisztusnak ereje hatás nélkül maradhatott-e? Halljuk a hippói püspököt: „Én azt mondom s mindnyájan mondjuk, hogy a legfőbb Bíró szolgálainak igazaknak kell lenniük. Legyenek a szolgák igazak, ha akarnak. Ha azonban nem akarnak igazak lenni, akik Mózes székén ülnek, biztosított engem az én Mesterem, akiről a Szentlelke mondotta: «Ő az, aki keresztel».”³³ Vajha Ágoston szavát meghallgatták volna a múltban és meghallgatnák máma mindazok, akik a donatisták módjára valamely papnak botlását ürügyül használták arra, hogy Krisztusnak varratlan köntösét megszagassák és önmagukat az üdvösség útjáról nyomorultul letaszítsák!

Láttuk, hogy fölényes tehetségű szentünk milyen alázatosan alávetette magát a tanító egyház tekintélyének. Tudta, hogy amíg azt teszi, egy tapodtat sem térhet el a katolikus tantól. Sőt alaposan megfontolván azt az elvet: „ha nem hisztek, a megértés is elmarad,”³⁴ jól az elméjébe véste, hogy az ég megtagadja a világosságot a kevélyektől s azokra sugározza, akik a hithez ragaszkodva, alázatos és imádkozó lélekkel elmélkednek az Isten szaván, viszont, hogy a papoknak, *akiknek ajkai őrzik a tudományt*,³⁵ szoros kötelessége az Istentől nekik adott mérték szerint a hitigazságokat minél alaposabban áttanulmányozni, mert az ő feladatuk a kinyilatkoztatott igazságokat magyarázni, megvédeni és a hívőkkel megértetni. Ugyanazért ő az örök Bölcsesség világító fényében imádkozva magyarázta az isteni igazságok titkait és irataiban a szent tudományoknak csodásán gazdag és ragyogó tárházát hagyományozta az utókorra.

Az Isten megismerése

Tisztelendő Testvérek! Aki szent Ágoston nagyszámú munkáit csak futólagosan is átlapozza, rögtön megtapasztalja, milyen finom elmeéllel és szorgalommal törekedett a hippói püspök az Isten ismeretében előrehaladni. Ó milyen helyesen ismerte meg a Teremtőt a teremtmények sokféleségéből és csodás összhangjából, s mekkora hatással tudott írni és szónokolni, hogy a gondjaira bízott nép is ugyanazon az úton eljusson a Teremtő ismeretére. „Van szava a néma természetnek – mondta – a szépsége. Megfigyeled és látod ezt a szépségét, látod a termékenységét, látod titokzatos erejét, mint csíráztatja a magot s hogyan termi meg azt is, amit el nem vetettek: látod és megfigyeléssel már kérdezed is őt, mert a kutatás már kérdés. Mikor pedig elámulva figyeled, kutatod és észreveszed a hatalmas erőket, a nagy szépséget és a kiváló célszerűséget, rögtön megérted, hogy mivel mindez önmagában és önmagától nem lehet, azért nem önmagától vette létét, hanem a Teremtőtől. Amire rájöttél, az magának a természetnek vallomása és felszólítása, hogy dicsérjed a Teremtőt. A világ pompás elrendezettségének szemlélésénél ugyebár a rend maga válaszolja neked: Nem én alkottam magam, hanem az Isten?”³⁶

³² Epist. 190, ad Optatum, c. 6. n. 23.

³³ In Johannis evang. tract. 5, n. 15.

³⁴ Iz 7,9.

³⁵ Mal 2,7.

³⁶ Enarrat. in ps. 144. n. 13.

S hányszor fejtegette világos szavakkal a Teremtőnek végtelen tökéletességét, szépségét, jóságát, örökkévalóságát, változhatatlanságát és mindenhatóságát, noha sokszor ismételte, hogy az Istent könnyebb elgondolni, mint kifejezni, az Isten igazabban létezik, mint ahogyan elgondolni tudjuk,³⁷ s a Teremtőre leginkább az a név illik, amelyet Isten maga kinyilatkoztatott Mózesnek, mikor az megkérdezte, ki küldi őt.³⁸

A Szentháromság titka

Ágoston nem elégedett meg azzal, hogy az Istennek természetét addig a határig kutassa, ameddig az emberi ész ereje elhat, hanem a Szentírás fényénél és a Bölcsesség Lelkének vezetése alatt, kiváló tehetségének élével a legnagyobb titokba is belehatolni igyekezett, amelyet a korábbi szentatyák szinte határtalan szívóssággal és bámulatos lelki erővel védelmeztek az eretnekek bűnös támadásai ellen, tudniillik az Atya, Fiú és Szentlélek imádandó Szentháromságát az isteni természet egységében. Az isteni kegyelemről megvilágosítva, a katolikus tannak eme alapvető ágazatáról olyan mélységes és éles magyarázatokat adott, hogy a későbbi egyházdoktoroknak elég volt Szent Ágoston fejtegetéseiből meríteni, hogy fölépítsék a szent hittudománynak azt a szilárd várát, amelyről a romlott emberi észnek a legnehezebben megérthető hittitok ellen minden időben irányított nyilai erőtellenül lepattantak. Idézzük a hippói püspök tanítását: „a Szentháromságban csak azt mondhatjuk helyesen külön az egyes személyekhez tartozónak, amit egymáshoz való viszonyukra vonatkozólag mondunk, mint Atya és Fiú és mindkettőnek Ajándéka, a Szentlélek. Nem az Atya Háromság, nem a Fiú Háromság, nem a Szentlélek Háromság. De amit az egyes személyekről – őket önmagukban tekintve – mondunk, azt nem mondjuk többes számban háromnak, hanem egynek s az maga a Szentháromság. Például az Atya Isten, a Fiú Isten, a Szentlélek Isten; jó az Atya, jó a Fiú, jó a Szentlélek; mindenható az Atya, mindenható a Fiú, mindenható a Szentlélek. Mégis nem három az Isten, nem három a jó s nem három a mindenható, hanem az egy Isten a jó és mindenható maga a Szentháromság. Ugyanaz áll mindenről, amit nem a személyeknek egymáshoz való viszonyáról, hanem magukról az egyes személyekről mondunk. Hiszen mindezt róluk a lényegét tekintve mondjuk, mert náluk lenni annyit tesz, mint nagynak lenni, mint jónak lenni, mint bölcsnek lenni, és mint bármi más, amit az egyes személyekről magukról, akár magáról a Szentháromságról mondunk”.³⁹ Amit itt fölséges éllel és röviden előad, azt találó hasonlatokkal igyekszik kifejtetni, hogy a titkot valahogyan megértsük. Például, amikor a Szentháromságnak képét a szentségre törekvő emberi lélekben szemléli, amely az Istenre ráemlékezvén már elgondolja és megszereti őt. Ebből a folyamatból valahogyan megismerhetjük, miképpen születik az Ige az Atyától, „aki egész lényegét a vele együtt öröktől fogva létező Igében valami módon kifejezte”⁴⁰ és miképpen származik a Szentlélek az Atyától és a Fiútól, „aki az Atyának és a Fiúnak egymás iránt való kölcsönös szeretetét jelenti nekünk”.⁴¹

Ezzel kapcsolatban int minket Szent Ágoston, hogy az Istennek képét mibennünk napról-napra ragyogóbbá és világosabbá tegyük egészen életünk végéig, amely amikor elérkezik, a már bennünk tündöklő istenkép „tökéletesedik a látás által, amely akkor az ítélet után színről-színre való látás lesz, míg most csak tükör által homályban történik”.⁴²

³⁷ De Trinitate, lib. 7, c. 4, n. 7.

³⁸ Enarrat. in ps. 101, n. 10.

³⁹ De Trinitate, lib. Prooem. n. 1.

⁴⁰ De Trinitate, lib. 15, c. 21, n. 40.

⁴¹ Uo. c. 17, n. 27.

⁴² De Trinitate lib. 14, c. 19, n. 25.

Krisztus istensége és embersége

Soha sem csodálhatjuk eléggé a hippói mesternek fejtegetéseit az Istennek emberi testbe öltözött egyszülött Fiáról. Azokkal a szavakkal, amelyeket Nagy Leó pápa a Leó császárhoz intézett dogmatikus levelében idéz, világosan követeli: „hogy Krisztusban két lényeket kell elismernünk, tudniillik egy istenit, amely egyenlő az Atyával és egy emberit, amelynél az Atya nagyobb. A két lényeg együtt azonban nem két Krisztus, hanem egy Krisztus, mert különben négyesség s nem Háromság volna az Isten. Amint ugyanis az eszes lélek és a test együtt csak egy ember, úgy az Isten és az ember egy Krisztus”.⁴³

Nagyon bölcsen cselekedett azért az ifjabb Teodozius császár, amikor elrendelte, hogy a tiszteletnek minden lehetséges nyilvánításával vegyék rá Ágostont az efezusi zsinaton való megjelenésre, amelyen Nestorius eretnokságát kárhoztatták. Fájdalom, Ágostonnak váratlan halála meghiúsította, hogy a zsinati atyák szavába belehangozzék az ő hatalmas és nagy értékű szava s kárhoztassa az eretneket, aki Krisztust kettéválasztani és a boldogságos Szűz istenanyaságát megtámadni merészkedett.⁴⁴

Megemlítjük még, bár csak röviden érintjük, hogy Krisztus királyságát, amelyet a szentév végén kiadott „Quas primas” kezdetű apostoli körlevelünkben fejtegettünk és a hívők tisztelete elé állítottunk, többször is fényesen megvilágította, amiről az ő irataiból vett szövegek tanúskodnak, amelyeket a Krisztus Király ünnepének liturgiájába fölvtünk.

Az isteni Gondviselés a világtörténelemben

Alig van, aki nem tudná, hogy „De civitate Dei – az Isten állama” c. fölséges művében az egész világtörténelmet összefoglalva s arra a tudásra támaszkodva, amelyet a Szentírás gyakori olvasásából s az akkori tudomány egész anyagának ismeretéből merített, milyen csodálatosan tárgyal az eseményeket irányító isteni Gondviselésről. Az emberi társadalom kialakulásában hatalmas ítélőképességével két államot lát és különböztet meg, amelyek két különböző szeretetnek köszönhetik eredetüket. A földi államot az Isten megvetéséig fokozódó önszeretet alapította, a mennyei államot az én megvetéséig erősödő istenszeretet.⁴⁵ Az egyiket Babilonnak nevezi, a másikat Jeruzsálemnek. „Ezek egybefonódnak és az emberi nem kezdetétől fogva egymásba szövődve élnek a világ végezetéig”.⁴⁶ De nem lesz egyforma a végük, mert Jeruzsálem polgárai végül az Istennel örökké uralkodnak, Babilon polgárai pedig az ördögökkel örökké bűnhődnek vétkeikért. Ágoston kutató szeme előtt az emberi nem története nem látszik másnak, mint az Isten irántunk állandóan megnyilvánuló szeretetének képe, aki az általa alapított mennyei államot győzelmeken és megpróbáltatásokon keresztül úgy viszi előbbre, hogy a földi állam esztelenségeit és gátlatosságait is amannak javára használja ki a Szentírás mondása szerint: „az Istent szeretőknek minden javukra szolgál, azoknak, akik végzése szerint szentségre hívtak”.⁴⁷ Ugyanazért oktanoknak tartja azokat az embereket, akik az egymást követő korok történéseiben csak a vaksorsnak szeszélyeit és játékait, vagy a nagy emberek uralomvágyát és versengését, vagy az emberi észnek és szívnek örökös erőfeszítéseit a természet erőinek kihasználására, a kultúra haladására, az élet kényelmének megszerzésére akarják fölismerni, holott éppen ellenkezőleg a világtörténelem eseményei az Isten államának fejlődését, azaz az evangéliumi igazság elterjedését és megerősödését, a lelkek üdvének előmozdítását szolgálják s az Isten titkos, de végtelen irgalmasságú terveinek

⁴³ In Johann. evang. tract. 78, n. 3. Cf. S. Leonis epist. 165. Testimonia c. 6.

⁴⁴ Cf. Liberatus, Breviarium causae Nestorianorum et Eutychianorum, c. 5.

⁴⁵ De civitate Dei, lib. 14, c. 28.

⁴⁶ Enarrat. in ps. 64, n. 2.

⁴⁷ Róm 8,28.

engedelmeskednek, „aki elér a végtől végig erősen és mindent kellemesen elrendez”.⁴⁸ S hogy e tárgynál kissé hosszabban időzzünk, fölemlítjük, hogy Ágoston rányomja a szégyenbélyeget, sőt tüzes bélyeget éget a görögök és rómaiak pogány vallásának gyalázatosságaira, amely vallást egyes könnyű fajsúlyú és érzékies modern írók oly szépnek, harmonikusnak és kedvesnek találják s ájzuldozva visszasírják. Ágoston ugyancsak jól ismerte kortársait, az igaz Istenről megfélemedezett életük szörnyű boldogtalanságát s gyakran maró gúnnyal, máskor fölháborodva tárgyalja a sok erőszakosságot, ostobaságot, kegyetlenséget és paráznaságot, amely az ördögök műveként a hamis istenek tisztelete folytán az emberek erkölcsi életét megfertőzte. Különben is csalóka ábránd, mintha a boldogság föltalálható volna a tökéletesség amaz eszményképében, amelyre a földi állam törekszik. Nincsen senki, akinek sikerült volna azt önmagában megvalósítani s ha sikerülne is valakinek, nem nyert volna vele egyebet, mint a hiú és mulandó dicsőségnek valamiféle ízét. Ágoston ugyan dicséri a régi rómaiakat, „amiért magánérdekeiket alárendelték a közérdeknek, azaz az állam érdekének és elfojtván az egyéni hírvágyat, az államkincstár javát szolgálták és önzetlenül dolgoztak a haza jóvoltáért. Ezek tisztességes és erkölcsös férfiak voltak az akkor érvényes törvények szellemében. Erényeikkel megkeresték a helyes utat, amely a tisztas állásokhoz, a hatalomhoz és a dicsőséghez vezet. Tiszteletet élveztek minden népnél, országuk törvényeinek alávetettek igen sok nemzetet.”⁴⁹ Mégis – mint valamivel alább megjegyzi – vajon mi egyebet értek el sok és nehéz küszködésükkel, mint „az emberi dicsőség üres csillogását, amelyben elvették jutalmukat s ezért olthatatlan lánggal égtek és borzalmas háborúkat viseltek”.⁵⁰

Pedig még azt sem lehet mondani, hogy a világi sikereket és a hatalmat, amelyet a Teremtő az ő gondviselésének titokzatos tervei szerint irányít, csak azok érik el, akik az Isten országával nem törődnek. „Hiszen a jó Isten Nagy Konstantin császárt, bár nem a bálványoknak áldozott, hanem az igaz Istent tisztelte, annyi földi jóval halmozta el, amennyit senki más nem is kívánhat.”⁵¹ Azután példátlan sikereket és ellenségein fényes győzedelmeket juttatott Teodozius császárnak, „aki inkább örült annak, hogy az egyház tagja, mint hogy e földön uralkodik”⁵² és aki Szent Ambrus részéről megintetvén a tesszalónikai mézárálás miatt, „úgy tartott bűnbánatot, hogy az érte imádkozó nép sokkal inkább siratta a megalázott császári fölséget, mint amennyire félt volna tőle, ha bűnözve dühöngene ellene”.⁵³

A fejedelmek hivatása

Bár a földi javakat az Isten nem azért adja egyeseknek, mert jók vagy rosszak, s szerencsétlenségek a tisztességes és a gonosz embereket egyaránt érhetik, mégis kétségtelen, hogy a földi javakat és a csapásokat az Isten úgy osztogatja, amint a lelkek örök üdvösségének céljából az ő országának érdekében áll. Mivel pedig a fejedelmek és a népek kormányzói az Istentől azért kapták a hatalmat, hogy saját joghatóságuk területén mint az isteni Gondviselés munkatársai annak terveit megvalósítani igyekezzenek, nyilvánvaló kötelességük, hogy amikor polgáraik földi javáról gondoskodnak, az alattvalók örök végcélját szem előtt ne tévesszék s nemcsak semmit ne tegyenek vagy parancsoljanak, ami a keresztény igazságosság és szeretet törvényeivel ellenkezik, hanem alattvalóiknak az örökkévaló javak megismerését és elérését megkönnyítsék. „Mi – írja a hippói püspök – a keresztény uralkodókat nem azért mondjuk boldogoknak, mert sokáig országoltak, vagy fiaiknak biztosítván a trónt, csendes halállal

⁴⁸ Bölcs 8,1.

⁴⁹ De civitate Dei lib. 5, c. 15.

⁵⁰ Uo. c. 17. n. 2.

⁵¹ Uo. c. 25.

⁵² Uo. c. 26.

⁵³ De civitate Dei, lib. 15, c. 26.

múltak ki, vagy az állam külellenségeit legyőzték s az ellenük lázadó polgárokat sikerült megfékezniük és elnyomniuk. A nyomorult földi életnek ilyen ajándékait és vigasztalásait sokan a bálványimádók közül is megkapták, akik nem tagjai az Isten országának, mint ők. S így van ez az Isten végtelen irgalmából, aki azt akarja, hogy akik őbenne hisznek, a földi jókat mint legfőbb jókat tőle ne kérjék. Mi azokat a keresztény fejedelmeket mondjuk boldogoknak, akik igazságosan kormányoznak, a túlzó magasztalások és csúszó-mászó hízelgések között föl nem hivalkodnak s emberi mivoltukról meg nem feledkeznek, hatalmukat az Isten tiszteletének előmozdítása céljából az isteni Fölség szolgálatára bocsátják; Istent félik, szeretik és tisztelik; jobban szeretik a lelki országot, ahol nem kell vetélytársaktól félni; nehezen büntetnek, de könnyen megbocsátanak; a büntetést kormányzati és államvédelmi érdekből alkalmazzák s nem a magánbosszú kielégítésére; bocsánatot nem azért adnak, hogy a bűn büntetlen maradjon, hanem mert a javulást remélik; ahol keményen kell föllépnük, ott irgalmas szelídséggel és jótéteményekkel kárpótlást nyújtanak; érzékiségüket annál szigorúbban megfékezik, minél zabolátlanabbá jelentkezik; rossz ösztöneiknek inkább parancsolnak, mint az alattvalóknak; s mindezt nem a hiú dicsőség vágyából teszik, hanem az örök boldogság szeretetéből, és saját bűneikért Istennek állandóan meghozzák az alázatosság, a könyörületesség és az imádság áldozatát. Ilyen keresztény fejedelmeket hirdetünk boldogoknak. Itt a földön a remény boldogítja őket. A másvilágon pedig tényleg boldogok lesznek, amikor minden beteljesedik, amit remélünk.”⁵⁴

Egyház és állam

Ágoston a keresztény államfőnek olyan mintaképét festi, amelynél nemesebbet és tökéletesebbet nem találhatunk. Nem üti meg a mértéket s nem valósíthatja meg a fejedelmi mintaképét, aki csak a korlátolt és legtöbbször a szenvedélyektől hányatott emberi bölcsességben bíz. Hanem az, aki az evangéliumi tanításhoz igazodva jól tudja, hogy az Isten szándéka szerint, azaz jól és szerencsésen csak úgy állhat az állam élén, ha szíve gyökeréig hatol a keresztény igazságosság, szeretet és alázatosság szelleme. „A nemzetek királyai uralkodnak rajtuk, és akiknek hatalmuk van fölöttük, jötevőknek hívatnak. De ti nem úgy; hanem aki nagyobb közöttetek, legyen mint a kisebb; és aki elüljáró, mint a szolga”.⁵⁵ Szánalmasan tévednek, akik az államok alkotmányát úgy szerkesztik, hogy az emberek végcéljáról és az ideiglenes javak helyes használatáról tudomást sem vesznek, s hasonlóképpen tévednek, akiknek állítása szerint az államkormányzatot és az emberi nem haladását szolgáló törvények nem alkalmazkodhatnak annak a parancsaihoz, aki azt elmondhatta: „Az ég és föld elmúlnak, de az én ígéim el nem múlnak”.⁵⁶ Tudniillik az Úr Jézus Krisztus parancsaihoz, aki egyházát azzal a fölséges és halhatatlan alkotmánnyal fölrüházta és megerősítette, amelyet az események és korok számtalan viszontagsága és a sok üldözés húsz évszázadnak folyamán nem tudott megingatni, s a jövőben a világ végezetéig megdőnteni nem tud.

Miért akadályozná a polgáraik javát és üdvösségét szívükön viselő államkormányok az egyháznak cselekvési szabadságát? Nemde inkább segítséget kellene nyújtaniuk az egyháznak, amennyire a körülmények engedik? Az állam nem tarthat tőle, hogy az egyház az ő sajátos ügyeibe és jogaiba beleavatkozik. Az állam jogait a keresztények Alapítójuk parancsa értelmében kezdettől fogva annyira tisztelték, hogy amikor üldözték és halálra kínozták őket, joggal mondhatták: „A fejedelmek ok nélkül üldöznek engem”.⁵⁷ Szent Ágoston ide vonatkozólag szokásos elevevességével írja: „Vajon miben sértették a keresztények a világi

⁵⁴ De civitate Dei, lib. 5, c. 24.

⁵⁵ Lk 22,25–26.

⁵⁶ Lk 21,33.

⁵⁷ Zsolt 118,161.

államokat? Talán az ő Királyuk megtiltotta katonáinak, hogy a föld királyaival szemben teljesítsék kötelességüket? A zsidóknak, akik ellene vádat akartak kovácsolni, nemde azt mondotta: Adjátok meg a császárnak, ami a császáré és Istennek, ami az Istené? Ugyebár a hal szájából vett adópénzt ő maga is megfizette? Az ő előfutára az állami katonáknak, akik megkérdezték tőle, mit kelljen cselekedniük, hogy üdvözljenek, ugye nem azt válaszolta: Oldjátok le öveteket, dobjátok el a fegyvert, hagyjátok el királyotokat, hogy az Úrnak szolgáljatok; hanem azt mondta: Senkit se bántsatok, se ne erőszakoskodjatok, hanem elégedjete meg zsoldotokkal? Egyik katonája és legkedvesebb követője nemde azt mondotta bajtársainak, bizonyos értelemben Krisztus honfitársainak: Minden lélek engedelmeskedjék a felsőbb hatalmasságoknak? S kevés utóbb azt írta: Adjátok meg tehát mindenkinek, amivel tartoztok: akinek adóval, adót; akinek vámmal, vámot; akinek félelemmel, félelmet; akinek tisztelettel, tiszteletet. Senkinek semmivel ne tartozzatok, hanem csak azzal, hogy egymást szeressétek. S ugyanő ugyebár azt is meghagyta, hogy az egyház a királyokért még imádkozzék is? Mivel bántották meg őket tehát a keresztények? Miben maradtak nekik adósok? Miben nem engedelmeskedtek a keresztények a föld királyainak? Tehát a világi fejedelmek ok nélkül üldözték a keresztényeket”.⁵⁸ Krisztus tanítványaitól természetesen csak azt lehet megkövetelni, hogy az igazságos állami törvényeknek engedelmeskedjenek. De nem szabad nekik olyasmit parancsolni vagy megtiltani, amit viszont Krisztus törvénye tilt vagy parancsol, mert ezáltal vizsályt támasztunk az egyház és az állam között. Fölösleges e helyen újra hangsúlyoznunk, amit már máskor is eléggé kifejtettünk, hogy az államot az egyház részéről semmi kár nem érheti, sőt hatalmas támaszt és erőt nyer benne. Nem tartjuk azért szükségesnek, hogy itt is idézzük a hippói püspöknek idevonatkozó szép szavait, amelyeket az ifjúság keresztény neveléséről legutóbb kiadott apostoli körlevelünkben fölhasználtunk, vagy azt a meggyőző mondását, amelyet közvetlen elődünk, XV. Benedek pápa „Pacem Dei munus” kezdetű körlevelében annak a bizonyítására idézett, hogy az egyház mindig törekedett a krisztusi törvény kötelékével a nemzeteket egyesíteni, köztük az igazságosság, a szeretet és a kölcsönös béke jótéteményeit állandósítani és bennük a vágyat éleszteni valamelyes szövetségnek létesítésére, amely az emberiség jobb boldogulásának és újabb dicsőségének szülőanyja lehetne.

Természet és kegyelem

Miután szent Ágoston az isteni Gondviselés vonalvezetését leírta, valamint az egyházra és az államra vonatkozó tant kifejtette, tovább haladva mélyen szántó elmével azt a bensőséges és titokzatos módot kutatja, amelyen az isteni malaszt az ember értelmét és akaratát befolyásolja. Hogy az isteni kegyelem a lélekben mit művelhet, azt már ő maga tapasztalta, mikor Milánóban csodálatos módon hirtelen megváltozott és a kétségek sötétsége eloszlott. „Milyen édesen elvagyok én immár – írja – hiábavaló élvezetek nélkül, s amiktől féltem elszakadni, azokat íme öröm volt szétbocsátanom. Kiszórtad őket bensőmből, igazi és legfőbb gyönyörűségünk! Kiszórtad és beléptél helyükbe. Minden élvezetnél édesebb vagy, nem ugyan test és vér szerint; minden fénynél ragyogóbb, minden titoknál bensőségesebb, minden dicsőségnél magasabb vagy az emberi léleknek, csak azoknak nem, akik önmagukat nagyra tartják”.⁵⁹ A Szentírás, különösen Szent Pál levelei nyomán haladt, akit Krisztus szintén csodálatos módon térített a maga követésére, a szentatyák hagyományos tanához és a katolikus hívő nép közérületéhez alkalmazkodott. Folyton hevesebben és élesebben támadta a pelagiánusokat, akik vakmerően azt állították, hogy az Úr Jézus megváltó halála minden hatás nélkül maradt. A Szentlélektől

⁵⁸ Enarrat. in ps. 118, sermo 31, n. 1.

⁵⁹ Confess. lib. 9, c. n. 1.

megvilágítva több éven át tanulmányozta úgy az emberi nem bukását az első emberpár bűne folytán, mint a malaszt és a szabadakarat viszonyát és az úgynevezett predestináció kérdését. S olyan finom elmeélel és sikeresen kutatott, hogy a *Doctor gratiae*, a malaszt doktorának nevét kapta s mint ilyent tisztelték mindenkor. A későbbi korok katolikus írói előtt világolt. Megsegítette és visszatartotta őket, hogy ezekben az igen nehéz kérdésekben egyik végletbe se tévedjenek, tudniillik se azt ne tanítsák, hogy a paradicsomi ártatlanság elvesztése után az emberi szabadakarat inkább név, mint valóság, ahogyan az első hitújítók és a janzenisták vélekedtek; se azt, hogy a malaszt nem adatik ingyen, s nem lehet ellenállhatatlan, amint a pelagiánusok állították.

Rámutatunk itt néhány gyakorlati igazságra, amelyeken korunk gyermekei nagy haszonnal elmélkedhetnek. Egészen biztos, hogy akik Ágostont olvassák, nem eshetnek a XVIII. században elterjedt ama veszedelmes tévedésbe, hogy az emberi akarat természetes hajlamai mind jók s azért nem kell tőlük tartani s nem szabad őket visszafojtani. Ebből a hamis elvből fakadnak a nevelési módszerek, amelyeket a közelmúltban, az ifjúság keresztény neveléséről szóló apostoli körlevelünkben helytelenítettünk, s amelyek odáig fajultak, hogy a nemek szétválasztása nélkül együttesen nevelnek, s a fiúk és serdülő fiatalok nemi ösztöneinek nyilvánulásaira ügyet sem vetnek. Innen vezethető le a korlátlanul szabados írás és olvasás, látványosságok rendezése és látogatása, ami az ártatlanságra és a szemérmességre nemcsak leselkedő veszedelmeket jelent, hanem tényleges erkölcsi bukást és romlást okoz. Innen a szemérmetlen öltözködés divatja, amelynek elfojtására a keresztény nők soha nem törekedhetnek eléggé.

Szent Ágoston tanítása szerint az ember az áteredő bűn óta már nincs abban a tökéletes állapotban, amelyben Isten teremtette. Ameddig abban volt, könnyen és önként hajolt a jóra. De a halandó élet mostani nyomorúságában visszafojtani és fékezni kell a rossz kívánságokat, amelyek az embert vonzzák és csábítják az apostol mondása szerint: „Más törvényt látok tagjaiban, ellenkezőt elmém törvényével és engem rabbá tevőt a bűn törvénye alá, amely tagjaiban vagyok”.⁶⁰ Ágoston ez igazságról gyönyörűen beszél híveihez: „Ameddig a földön élünk, testvérek, mindig így van. Nekünk, akik megöregedtünk a küzdelemben, gyöngébbek az ellenségeink, de azért vannak. Elfáradtak valahogyan az ellenfeleink már a korunk miatt is, mégis fáradtan sem szűnnek meg bizonyos ingerekkel megzavarni az öregkor nyugalma. Hevesebb az ifjak küzdelme – jól tudjuk – magunk is átestünk rajta... Ameddig a halandó testet hordjátok, harcol ellenetek a bűn. Csak ne uralkodjék rajtatok. Mit jelent, ne uralkodjék? Annyit, hogy nem szabad engedelmessé válni az ő kívánságainak. Ha már kezdtek engedelmessé válni, akkor ő uralkodik. S mit tesz engedelmessé válni, mint tagjaitokat a gonoszság eszközeiül a bűnnek átengedni? Ne add oda tagjaidat a bűnnek a gonoszság eszközei gyanánt. Adott neked Isten elég erőt a Szentlélek által, hogy tagjaidat féken tartsd. Ha föltámad a bűnös vágy, fékezd meg tagjaidat. Mit tehet akkor az éledő vágy? Te csak őrizd jól a tagjaidat s ne engedd át a bűnnek a gonoszság eszközeiül. Ne fegyverezd föl ellenségedet önmagad ellen. Vigyázz lábaidra, hogy tilos útra ne menjenek. A vágy már fölkel, óvd a tagjaidat, őrizd kezeidet minden vétektől, szemeidet, hogy rosszat ne lássanak, füleidet, hogy a kísértés szavait szívesen ne hallják. Egész testedet, oldalait, felső és alsó részeit fékezd. Mit tehet a kísértés? Támadni tud, de győzni nem. Ha sokáig hiába támad, megtanul pihenni”.⁶¹

Ha a bűnök elhagyása után a küzdelemre az üdvösség fegyverzetét felöltjük, akkor az ellenségek támadása lassanként ellankad, erők kimerülnek s mi végre valahára majd eljutunk a békességnek örök honába, ahol végtelen boldogságban diadalt ülnék. És akkor majd csakis az isteni malasztnak tulajdoníthatjuk, amely az értelemnek benső világosságát, az akaratnak erőt

⁶⁰ Róm 7,23.

⁶¹ Serm. 128, c. 9–10, n. 11–12.

ad, hogy annyi akadály és küzdelem közt győztünk: az Isten malasztjának, aki minket teremtett s így végtelen bölcsességének és mindenhatóságának kincseivel lelkünket szeretetre is gyűjthetja, sőt szeretettel eltöltheti.

Az imádság ereje

Az egyházat, amely a szentségekben az isteni malasztot közvetíti nekünk, joggal nevezzük szentnek, mert állandóan és minden időkből számtalan embert a legbensőbb barátság kötelékével az Istenhez köt és e barátságban megszilárdít, sőt közülük sokakat kivételes lelki nagyságra, tökéletes életszentségre, hősi nagytettek nevel és emel. Hiszen a vértanúk, szüzek és hitvallók száma növekszik naponként, akiket az egyház az ő fiai elé mint csodálandó és követendő mintaképeket állít. Nem az erényes buzgóságnak, a tisztaságnak és a szeretetnek virágai-e ők, akiket az Isten kegyelme a földről a mennyországba átplántál? Csak azok maradnak és szenvednek a velük született gyöngeségben, akik az isteni sugallatoknak ellenállnak és szabadakarattal helyesen élni nem tudnak. Az Isten kegyelme miatt senkinek üdvössége fölött nem szabad kétségbe esnünk, amíg az illető a földön él, s viszont mindenkiben a szeretet folytonos tökéletesedését kell remélnünk. Az Isten kegyelmén alapszik az alázatosság erénye, mert minél tökéletesebb valaki, annál inkább eszébe kell tartania a szavakat: „Míg vagy pedig, amit nem vettél? Ha pedig vetted, mit dicsekszel, mintha nem vetted volna?”⁶² S annál nagyobb hálával kell arra az Istenre gondolnia, „aki a gyöngéknek megadja az erőt, hogy az ő segítségével legyőzhetetlenül akarják a jót és törhetetlen szilárdsággal megmaradjanak mellette”.⁶³ Az Úr Jézus biztat minket, hogy malasztjának ajándékait kérjük: „Kérjétek és adatik nektek; keressetek és találtok; zörgessetek és megnyitják nektek. Mert minden, aki kér, nyer; és aki keres, talál; és a zörgetőnek megnyitják.”⁶⁴ Az állhatatosság ajándékát is „könyörgéssel kiérdemelhetjük”.⁶⁵ Ugyanazért a templomokban a magán- és a nyilvános imádság szüntelenül folyik. „Vajon mikor nem imádkozott az Egyház, hogy a hitetlenek és az ő ellenségei a hit ajándékát elnyerjék? Akad-e hívő keresztény, akinek hitetlen barátja, rokona, hitvestársa volt s nem könyörgött az Istenhez, hogy nekik a hit befogadására tanulékony szívet adjon? És vajon kicsoda nem imádkozott önmagáért, hogy az állhatatosság kegyelmét elnyerje?”⁶⁶

Azért imádkozzatok – Tisztelendő Testvéreink – s imádkozzék veletek a gondjaitokra bízott papság és nép, a malaszt doktorának közbenjárása mellett különösen azokért, akiknek nincs katolikus hitük vagy attól elpártoltak, s nagy gonddal intézzétek a papságra elhívottak, a papnövendékek nevelését, mert az ő hivatásuk lesz az isteni malasztot a lelkekbe csepegtetni.

⁶² 1Kor 4,7.

⁶³ De correptione et gratia, c. 12, n. 38.

⁶⁴ Mt 7,7–8.

⁶⁵ De dono perseverantiae, c. 6, n. 10.

⁶⁶ De dono perseverantiae, c. 23, n. 63.

II. Szent Ágoston példaadása

Szeretete Isten iránt

Possidius, Szent Ágoston első életírója megállapítja már, hogy Ágoston műveinek olvasóinál „sokkal nagyobb lelki hasznot húzhattak azok, akik őt életében láthatták és hallhatták az egyházban s tapasztalhatták érintkezését az emberekkel. Mert ő nemcsak nagyon művelt író volt az Isten országában és okos kereskedő, aki a megtalált drágagyöngyöt minden vagyonának eladásával is megszerezte, hanem egyike azoknak, akikről írva vagyon: Így beszéljete és így cselekedjete, s akikről az Üdvözítő mondja: Aki azt megcselekszi és így tanítja az embereket, az nagynak fog hívatni a mennyeknek országában.”⁶⁷ Az erények királyával kezdjük. Szentünk minden mást megvetve, lelkének minden vágyával az Isten szeretetét kereste, s azt önmagában folyton élesztette. Ugyanazért joggal ábrázolják őt égő szívvel kezében. Aki Vallomásait csak egyszer forgatta, vajon az ő párbeszédét anyjával az ostiai ház ablakánál el tudja-e valaha is felejteni? Ugyebár, olyan kedves és megható annak leírása, hogy Ágostont és Mónikát szinte magunk előtt látjuk egymás mellett a mennyei igazságok szemléletébe merülve? „Magánosan, nagy édesen elbeszélgettünk – írja. – A múltakról megfélekedve a jövőbe szálltunk s a te jelenlétedben, ó örök igazság, arról tárgyaltunk, milyen lesz majd a szentek örök élete, amelyet szem nem látott, fül nem hallott, sem emberi szívbe föl nem hatolt. Szívünk ajka szomjasan kívánczozott a te forrásodnak, a benned levő élet forrásának mennyei hullámai után, hogy azokban tehetségünk mértéke szerint megfürödvé, a fölséges életet valahogyan elgondolhassuk. S amíg így róla beszélgettünk és utána vágyakoztunk, mintha a szívünk egyetlen heves lökessel megérintette volna. Fölsóhajtottunk s *lelkünk zsengei* nála fogságban maradtak. Azután visszatértünk a hangos beszédhez, amelyben az igének kezdete van és vége. De mi hasonlatos a te Igédhez, Uram, amely önmagában örök, nem vénhedik s tőle van minden megújhodás?”⁶⁸

A léleknek ilyen elragadtatása a testtől nem ritka az ő életében. Ha a kötelesség és a mindennapi munka csekély üres időt engedett, akkor a Szentírásom elmélkedett – amelyet olyan alaposan ismert –, hogy belőle gyönyörűséget és világosságot merítsen. Gondolataival és szárnyaló lelkével a teremtményektől és az Isten irántunk való szeretetének titokzatos nyilvánulásaitól elindulva, fokról-fokra magasabbra emelkedett, egészen az Isten végtelen tökéletességeihez s azokban elmerült, amennyire az isteni kegyelem ritka bősége neki lehetővé tette. Ágoston maga titkon megsúgja ezt nekünk: „Gyakran elmélkedem így. Öröm ez nekem, s mikor csak szabadulhatok köteles dolgaimtól, ehhez a gyönyörűséghez menekülök. Mikor gondolataimban végigfutok mindenben s téged kérdezgetlek, lelkem csak tebenned talál biztos nyughelyét, ahol egybegyűjthetem megosztottságomat s nem szakad el semmim tetőled. S olykor igen szokatlan érzésbe, valami ismeretlen édességbe merítesz el engem, amely, ha a tökéletességig fokozódnék bennem, nem tudom, mi lenne, de biztos nem volna már ez az élet”.⁶⁹ Ugyanazért másutt így kiált föl: „Örökúj Szépség, későn, jaj későn kezdtelek szeretni”.⁷⁰ Mekkora szeretettel szemlélte Krisztus életét, amelynek hasonmását önmagában folyton tökéletesebben kifejezni és a szeretetért viszont-szeretettel fizetni igyekezett, amint a szüzeknek tanácsolta, a szívökre kötvén: „Egészen a szívetekbe vessétek őt, aki értetek a

⁶⁷ Vita S. Augustini c. 31.

⁶⁸ Confess. lib. 9. c. 10, n. 23–24.

⁶⁹ Confess. lib. 10, c. 40, n. 65.

⁷⁰ Uo. c. 27. n. 38.

keresztben függött”.⁷¹ Az Isten szeretetétől napról-napra lángolóbban égve, az összes többi erényekben is hihetetlen előhaladást tett.

Alázatos a dicsőségben

Méltán csodáljuk, hogy az az ember, akit kivételes tehetsége és szentsége miatt mindenki tisztelt, magasztalt, kérdezt és meghallgatott, a nyilvánosságra szánt irataiban és leveleiben mennyire törekedett az esetleg őt érhető dicséreteket a minden jónak legfőbb okára áthárítani, akit egyedül illet a dicséret. Hogyan bátorított és az igazság határain belül magasztalt másokat, tisztelte püspöktársait, különösen a régi nagyokat, mint Cipriánt és Nazianzi Gergelyt, Hiláriust és Aranyszájú Jánost, különösen a hitben mesterét – Ambrust, akit atyjaként tisztelt s gyakran emlegette tanításait és példáját. De mint az istenszeretettől elválaszthatatlan erény, kiváltképpen a lelkek szeretete lángolt benne, leginkább ama lelkeké, akiknek hivatalból a főpásztor volt.

Lelkipásztori buzgósága

Amióta az Isten sugallatából, Valerius püspök bizalmából és a nép választása folytán pappá lett s azután a hippói püspöki széket elfoglalta, minden erejével odatörekedett, hogy a nyáját az igaz tannak eledelével táplálva és a farkasok támadásai ellen megvédve, az örök boldogságra elvezesse. Keményen üldözte az eretnekségeket, de szerette a tévelygő embereket. Népét óvta az akkori manicheusok, donatisták, pelagiánusok és ariánusok hamisságaitól. Ezeket úgy cáfolta, hogy ne csak a hamis tanok terjedését akadályozza és a félrevezetteket visszahódítsa, hanem magukat az eretnek tanítókat is az egyházba visszaterelje. Azért a vitára, akár a nyilvános vitára mindig készen állott, mert az Isten segítségével, az igazságnak benső erejében és meggyőző hatásában, valamint a népnek állhatatosságában nagyon bízott. Mikor az eretnekek írásai hozzá jutottak, késelem nélkül egyenkint megcáfolta azokat. Nem tudták őt elundorítani vagy letörni a legostobább nézetek, a vitatkozás kellemetlenségei, az ellenfelek konoksága és bántalmi. Bár az igazságért hevesen harcba szállt, szakadatlanul kérte az Istentől ellenfeleinek javulását, akik iránt jóindulattal és keresztény szeretettel viseltetett. Irataiból kitűnik, milyen szelíden és meggyőzően szólott hozzájuk: „Azok dühöngjenek ellenetek, akik nem tudják, mily nehéz munka az igazságot megtalálni és a tévedést elkerülni. Azok dühöngjenek ellenetek, akik nem tudják, mennyire ritkán sikerül és mekkora erőfeszítést igényel a testnek ábrándképeit a jámbor lélek higgadságával kiirtani. Végül azok dühöngjenek ellenetek, akiket a ti tévedésetek soha meg nem ejtett. Én azonban, aki sokáig és sokat hányódtam, míg végre megismerhettem, mi a valódi igazság, amely hívságos meséktől megtisztítva érhető ...; aki azokat az összes képzelődéseket, amelyek titeket a megszokás erejével is behálózva és rabságban tartanak, kíváncsian kutattam, figyelmesen hallgattam, sőt vakmerően elhittem, másoknak tolakodva ajánlottam és mások ellen konokul és lelkesen védtem, ellenetek sehogyan sem dühönghetek, hanem úgy kell eltűnnöm titeket, amint annakidején magamat eltűrtam, s veletek azzal a szeretettel kell bánnom, amellyel velem bántak a felebarátaim, mikor a ti dogmátokban őrzöngve és vakon tévelyegtem”.⁷²

A hippói püspöknek vallásos buzgósága, szakadatlan munkássága és páratlan szívjósága nem is maradt a kívánatos siker nélkül. A manicheusok Krisztus aklába visszatértek, Donatus szakadása megszűnt, a pelagiánusok szétszóródtak. Ágoston halála után joggal írhatta róla Possidius: „A nagyemlékű férfiú Krisztus testének kiváló tagja volt, az egyetemes egyház érdekeit folyton szívén viselte és örködött fölöttük. A jó Isten megadta neki a kegyelmet, hogy

⁷¹ De sancta virginitate, c. 55, n. 56.

⁷² Contra epist. Manichaei quam vocant fundamenti, c. 2–3, n. 2–5.

még életében élvezhette munkájának gyümölcsét, a hippói egyházban és annak környékén, amelynek élén állott, zavartalan egységet és békét láthatott. Afrika egyéb részeiben részint az ő munkája, részint mások, nevezetesen az általa küldött papok működése nyomán virágzott és szaporodott az Úrnak egyháza, a manicheusok, donatisták, pelagiánusok és pogányok nagyrészt elfogytak és az igaz egyházhoz csatlakoztak. Minden előhaladást támogatott és minden jó eredményen boldog örömet érzett. Jámbor és szent béketűréssel viselte testvéreinek fegyelmetlenségeit s bánkódott a rosszak gonoszságain, akár az egyház kebelén belül, akár azon kívül állottak. Szóval az Isten ügyének minden sikerén örült s minden kárán szomorkodott”.⁷³

Bár az afrikai és az egyetemes egyház nagy ügyeiben hajthatatlan és kemény lelkületet tanúsított, a saját nyájával szemben mindig a lehető legjóságosabb és leggondosabb atyaként viselkedett. Igen gyakran szokott a népének prédikálni. Többnyire a zsoltárokból, Szent János evangéliumából vagy Szent Pál leveleiből vett idézeteket magyarázgatta a tanulatlanabb és egyszerűbb emberek fölfogásához alkalmazkodva. A hippóiaknál befészkelődött visszaéléseket és vétkes szokásokat a legjobb sikerrel korholta. Nagyon sokáig és sokat dolgozott abban az irányban, hogy ne csak a bűnösöket Istennel kiengesztelje, a szegényeken segítsen és a bűnösökért közbenjárjon, hanem a hívők közt világi ügyekben fölmerült pereket és viszálykodásokat is megszüntesse. Sokat panaszkodott ugyan, hogy ezek az ügyek túlságosan elvonják és szétszórják a lelkét, mégis a világi dolgok iránt érzett undorát legyőzte a lelkipásztori kötelességérzet. Lelkipásztori szeretete és lelki nagysága különösen a végveszedelem idején tűntek ki, amikor a vandálok Afrikát pusztították és sem a papságot, sem a templomokat nem kímélték. Midőn egyes püspökök és papok tanácstalanul álltak, mit kelljen annyi baj között cselekedniük, a szent aggastyán egyiknek kérdésére világosan megírta, hogy egyetlen papnak sem szabad népét elhagynia, ha szolgálatára a hívek rászorulnak, bármi történjék is. „Gondoljuk meg, hogy amikor a veszedelem tetőfokát éri s már nincs meg a menekülés lehetősége, a mindkét nemű hívek mekkora tömegei szoktak az egyházhoz fordulni. Egyesek a keresztséget kérik, mások a bűnbocsánatot vagy a vezeklés kiszabását, valamennyien vigasztalást, szentmisét és a szentségek kiszolgáltatását. Ha nincsenek papok, mekkora lelki kár éri azokat, akik e világból keresztség vagy föloldozás nélkül távoznak! Mekkora lesz a hozzátartozóknak bánata, hogy kedveseik nem lesznek velők az örök élet boldogságában! Mindnyájan panaszkodni, sőt egyesek káromkodni fognak a papok és a papi szolgálat hiánya miatt, íme, mit művelhet az ideiglenes rossztól való félelem, amely pedig ránk zúdítja az örökkévaló rosszat! Viszont ha a papok helyben maradnak, a jó Isten hathatós segítségével mindenkin segíthetnek. Keresztelnek, bűnbocsánatot adnak, az Úr testét kiszolgáltatják, vigasztalnak, példát adnak, buzdítanak, hogy imádság szálljon az Úrhoz, aki eléggé hatalmas minden veszedelmet elhárítani, s hogy mindenki készségesen megnyugodjék: ha nem múlhatik el tőlük a pohár, legyen meg az Isten akarata, aki nem akarhat rosszat.”⁷⁴ S így fejezi be írását: „Aki úgy elfut, hogy ezáltal Krisztus nyájától a lelki élethez szükséges táplálékot elvonja, az béres, aki látja a farkast jönni és elfut, mert nincsen gondja a juhokra”.⁷⁵ Intelmeinek Szent Ágoston a saját példájával adott kellő súlyt. A barbároktól ostromolt székvárosában a híveivel maradt, és ott adta vissza lelkét Teremtőjének a nagylelkű főpásztor.

⁷³ Vita S. Augustini, c. 18.

⁷⁴ Epist. 228, n. 8.

⁷⁵ Uo. n. 14.

Szerzetek törvényhozója

Ideiktatjuk még azt is, ami Szent Ágoston teljes méltatásához hozzátartozik. A történelem tanúsága szerint az egyháznak szent doktora, Milánóban „a város falain kívül Szent Ambrus költségén fenntartott szentek házát”⁷⁶ s valamivel később – anyjának halála után – monastorokat látott. „Rómában többet is, ... még pedig nemcsak férfiak, hanem nők számára is.”⁷⁷ Afrikában partra szállván, azonnal tervbe vette a szerzetesség útján a lelkeknek nagyobb tökéletességre vezetését s saját birtokán monostort létesített, ahol „ő maga a világi gondokat elvetvén, a hozzá csatlakozó társakkal együtt majdnem három teljes éven át az Istennek élt böjtölésben, imádságban, jócselekedetekben s az Isten törvényén elmélkedett éjjel-nappal”.⁷⁸ Pappá szenteltetése után másik monostort alapított Hippóban, a templom szomszédságában, s abban az Isten szolgálóival együtt az apostolok által megszabott módon és szabály szerint kezdett élni. Főszabály volt, hogy a társaságban senkinek nem lehetett magánvagyon, hanem mindenük közös volt, s az elosztás kinek-kinek szükséglete szerint történt.⁷⁹ A püspöki méltóságra emelkedése után, mivel a közös élet jótéteményei nélkül nem akart maradni, viszont a hippói püspök összes látogatói és vendégei számára a monostor kapuit meg nem nyithatta, magában a püspöki székházban megteremtette a papok közös életét olyan szabály alapján, hogy a tagok lemondanak a családi vagyonról s közös életet folytatnak, amely ugyan távol áll a világ csábításaitól és fényűzésétől, de azért nem nagyon szigorú és rideg, hogy úgy az istenszeretet, mint a felebaráti szeretet kötelességeinek egyaránt megfelelhessenek. A szerzetesnőknek pedig, akik nővérének kormányzása alatt nem messze tőle laktak, bölcsességgel és mérséklettel teljes, csodálatos szabályzatot adott. E szabály szerint él ma is igen sok férfi és női szerzetescsalád, nemcsak azok, amelyek az ágostoni nevet viselik, hanem mindazok, amelyek a szabályzatot saját alapítójuk rendelkezéseivel kibővítve használják. Ő az evangéliumi tanácsok követésében álló tökéletes élet intézményének magvetője s ezáltal nemcsak az afrikai egyház, hanem az egyetemes egyház körül kiváló érdemet szerzett. Az egyház a szerzetes intézmény révén kimondhatatlanul sok hasznot és előnyt látott a századok folyamán, s lát most is. Már Ágoston életében az ő szerencsés kezdése a legszebb gyümölcsöket termette. Possidius beszéli, hogy a mindenfelől kérésekkel ostromolt törvényhozó Atya engedelmével a szerzetes férfiak a legkülönbélebb helyekre mentek szét, s mintegy kézzől-kézre adván szellemük tüzét, sok új szerzetesházat alapítottak s Afrika egyházait tanítással és példaadással segítették. Szentünk a szerzetes élet lendületének, amely olyannyira megfelelt a várakozásainak, méltán nagyon örült, s azt írta: „Én, ki e sorokat írom, igen megszerettem a tökéletességet, amelyről az Úr szólott, mikor a gazdag ifjúnak mondta: Menj, add el, amid vagyon, s oszd el a szegényeknek, s kincsed leszen a mennyben; azután jöjj és kövess engem. S ugyan nem a saját erőmből, hanem az isteni malaszt segítségével úgy is cselekedtem. Hogy nem voltam gazdag, nem lehet hátrányomra, mert az apostolok, akik ugyanazt tették, szintén nem voltak gazdagok. Hiszen az egész világot elhagyja, aki elhagyja azt, amije van és amit megkíván. Hogy mennyire haladtam a tökéletesség útján, azt én jobban tudom, mint mások, de nálam is jobban tudja az Isten. Erre az életmódra buzdítok tehetségem szerint másokat s az Úr nevében vannak társaim, akiket én vezettem rá”.⁸⁰ Bár támasztana az Úristen ma minden népnél sok – Szent Ágostonhoz hasonló – magvetőt, a tiszta élet magvetőit, akik okosan, de erős lélekkel és kitartóan ajánlják az Istentől elhívottaknak a szerzetes és papi életet, hogy a keresztény lelkület el ne gyöngüljön s a jó erkölcsök lassan ki ne vesszenek.

⁷⁶ Confess. lib. 8. c. 6, n. 15.

⁷⁷ De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus Monichaeorum, lib. 1, c. 38, n. 70.

⁷⁸ Possidius, Vita S. Augustini, c. 3.

⁷⁹ Uo. c. 5.

⁸⁰ Epist. 157. c. 4, n. 39.

Tisztelendő Testvérek! Röviden elsoroltuk annak a férfiúnak a tetteit és érdemeit, akivel akár páratlanul éles elméje, akár tanításának bőséges és magasztos anyaga, ritka magas életszentsége és a hitnek védelmében tanúsított bátorsága miatt alig mérhető össze egy is, vagy legalább is kevesen a nagy férfiak közül, akik az emberi nem kezdetétől a mai napig hírnevet szereztek. Már több magasztalóját említettük. Lássuk még, milyen kedvesen és találóan ír Szent Jeromos az ő kortársának és bensőséges barátjának: „Szilárd akaratom téged szeretni, magamhoz ölelni, tisztelni, csodálni, tételeidet mint a magaméit megvédeni.”⁸¹ S ismét: „Bátorság, barátom, az egész földkerekségen ünnepelnek téged, a katolikusok benned az ősi hit föltámasztóját tisztelik, és becsülik, s ami még nagyobb bizonyosága dicsőségednek, az eretnekek gyűlölnék, amint engem is hasonlóképpen gyűlölnék, hogy legalább óhajban elpusztítsanak, ha már karddal nem tudnak”.⁸²

⁸¹ Epist. 172. n. 1. inter augustinianas.

⁸² Epist. 195. inter augustinianas.

A Szentatya óhajai

Tisztelendő Testvérek! Nagyon a szívünkön fekszik, hogy amint Mi a halálától számított s hamar a végéhez közeledő ezeröttszázadik évben, ez apostoli körlevélben Ágostonról megemlékeztünk, úgy ti is a hívő néppel együtt megemlékezzetek róla. Mindenki tisztelje őt, igyekezzék őt utánozni, s adjon hálát a jó Istennek azokért a jótéteményekért, amelyekben az egyház a nagy egyházdoktor által részesült. Tudjuk, hogy Szent Ágostonnak kiváló lelki fiai, amint illik is, jó példával fognak elül járni. Ők kegyelettel és tisztelettel őrzik Páviában, a S. Pietro in Ciel d’Oro-templomban Atyjuknak és törvényhozójuknak hamvait, amelyeket boldogemlékű XIII. Leó pápa kegyességéből kaptak. Óhajtjuk, hogy a hívek mindenünnen tömegesen zarándokoljanak Páviába a szentnek hamvait tisztelni és az Általunk engedélyezett búcsút elnyerni. Nem hallgathatjuk el szívünknek azt a reményét és várákosását, hogy a közel jövőben Karthágóban tartandó eucharisztikus világkongresszus a szent színek alatt rejtőző Jézus Krisztus diadalán kívül Szent Ágostonnak a tiszteletét is szolgálni fogja. Abban a városban tartatik a kongresszus, amelyben Szent Ágoston az eretnekeket legyőzte és a keresztényeket hitükben megerősítette. A latin Afrikában, amelynek régi dicsőségét az utókor nem tudja elmosni, s amely a leghíresebb bölcselőt és mestert szülte. Hippótól nem messze, amely városnak jutott a szerencse, hogy oly sokáig élvezhette Ágoston példás erényeit és lelkipásztori gondviselését. Lehetetlen, hogy a szent doktornak emléke és az ő tanítása az Oltáriszentségről – amelyet mint az egyházi liturgiából általánosan ismertet itt nem fejtegettünk – a kongresszus résztvevőinek lelke, sőt szeme előtt ne lebegjen.

Végül az összes hívőket, de különösen a Karthágóba utazókat figyelmeztetjük, kérjük szent Ágoston közbenjárását a végtelen irgalmasságú Istennél, hogy a jövőben az egyházra jobb napok virradjanak s a nagykiterjedésű Afrika lakói – bennszülöttek és bevándorlottak egyaránt –, akik a katolikus igazságot még nem ismerik, az evangéliumi tanításnak misszionáriusaink által nekik megvitt világosságát el ne utasítsák; akik pedig a katolikus egyháztól elkülönülve élnek, az Anyaszentegyház szerető keblére visszatérni ne késlekedjenek.

Az égi kegyelmek és atyai jóindulatunk zálogául az Úrban szeretettel adjuk apostoli áldásunkat rátok, Tisztelendő Testvérek, valamint a gondjaitokra bízott papságra és a hívő népre.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1930. április 20-án, a mi Urunk Jézus Krisztus föltámadása ünnepén, pápaságunk kilencedik esztendejében

XI. Pius pápa